

CONTENGUT DERA MALETA

JOSÈP SANDARAN BACARIA

E PREPAUSES DIDACTIQUES

1- CONTENGUT DERA MALETA

- 5 Dossièrs; Petita biografia Josèp Sandaran
- 5 Dossièrs; Poesies en aranés de Josèp Sandaran
- 1 Dossier damb lèxic canejanés arremassat per Josèp Sandaran
- 1 Jòc des sinonims. (Ath viatge pòden utilizar eth dossièr deth lèxic canejanés entà formar es parelhs de paraules.)
- 1 Memorama damb parelhs d'imatges deth lèxic canejanés que se pòden associar as etiquetes damb es paraules. (Ath viatge pòden utilizar eth dossièr deth lèxic canejanés entà saber eth significat des paraules. Damb es petiti cada viatge que trafen ua parelha, era mèstra aurà de verbalizar era paraula corresponenta)
- 3 Lamines plastificades DIN-A3 damb poèmes en letra màger
- 24 Fotografies plastificades DIN-A4
- 3 Jòcs des arrepervèris; en letra màger, imprenta, estacada (entà associar cada arrepervèri damb eth sòn significat)
- Jòc paraules JOSÈP SANDARAN: identificar e restacar damb era imatge, confegir, endreçar sillabes
- Jòc paraules BARCELONA-CANEJAN: identificar e restacar damb era imatge, confegir, endreçar sillabes
- Jòc paraules des sasons: identificar e restacar damb era imatge, confegir, endreçar sillabes
- Objectes dera epòca; maleta, quinquè, plumièr, tintèr, boetes
- Qüestions entà encetar un projècte
- Libes sus era istòria d'Aran e es invents.
 - JOAN CARLOS RIERA SOSACAU (2020) *Es professionaus dera sanitat ena Val d'Aran Qui? Quan? Com? 1600-1950*. Institut d'estudis Aranesi
 - GUILHEM PUYOL CAUBET (2021) *Vida vidanta de çò de Sauvador*. Institut d'estudis Aranesi

- *Era força motriz dera Garona, preindustrializaci3n e industrializaci3n en Aran. (2001) Fondacion Musèu dera Val d'Aran.*
- *Era pagesia en Aran. (2005) Fondacion Musèu dera Val d'Aran.*
- *50 Aniversari dera dubertura deth Tunèl de Vielha Alfonso XIII. (2000) Fondacion Musèu dera Val d'Aran.*
- GAVALDÀ, J., ROS, E., SANTAMARIA, J. (2008) *Era mineria dera Val d'Aran. Conselh Generau d'Aran.*
- JEUNESSE, G., PRUNIER, J. (1996) *El tren. Editorial Cruïlla.*
- BERGAMINO, G., PALITTA, G., 101 *Cosas que deberías saber sobre los inventos y los descubrimientos.* Susaeta Ediciones.
- *El conte de la llum. (2010) Edici3: Museu Hidroelèctric de Capdella*
- KECIR-LEPETIT, E. (2019) *Descubrimos los inventos.* Panini books.
- BROWN, J., PLATT, R. (2018) *Un mundo por descubrir.* Maeva Ediciones.

2- COMPREENENÇA DOSSIÈR POESIES EN ARANÉS

- **Quin cres qu'ei eth tèma principau d'aguesti poèmes?**
Er amor
- **Cres qué i a bèth tèma segondari?**
Era Natura e era vida rurau
- **Ath long des poèmes, Sandaran hè fòrça referéncias a elements naturaus. Paires nomenar quauqu'un?**
Er arriu, era mar, es montanhas, es flors, es oelhes, es abelhes, es auets, eth blat...
- **Sandaran parle d'un audèth, eth Rossinholet. Sabes com ei? Le podem trapar ena Val d'Aran?**
Òc que n'i a, mès pòqui e a pòca altitud
<http://www.sioc.cat/fitxa.php?sp=LUSMEG>

- **Er autor, enes sues poesies, atribuís, caracteristiques umanes a elements naturaus. Rebrembes bèth exemple? Sabes com se ditz aguesta figura retorica?**
Personificacion

*Entenes eth rossinholet
com cante?
Mès, guarda, aqueth
cant
tant amorosít*

*Eth roído aqueth le hèn
es auets
Es arbes reís estan toti
enquiets
De veír-mos, es planhen.*

<i>qu'es torne un cant entrestit Mès, non t'espante. Dilhèu ei d'èster gelós</i>	<i>Idilli</i>
---	---------------

<i>¿Entenes de lonh, hè ua estona Un son com barreja de punets e paraules? Aquerò qu'ei eth riu, eth Garona Qu'acarície amorós dab es sues aigües Es tèrres e es prats des plans e es montanhes.</i>	<i>Arbe des mèns amors, Qué as entenut der aire? Quauquarren te deu dider Que t'estremeishes tot... Perqué non m'ac condes? Non m'estimes cap guaire Se non m'ac condaries sense deishà'n ne un mot.</i>
<i>Idilli</i>	<i>Ath pin</i>

- **PRÈS** ei un tèrme pròpi der aranés de Canejan, sinonim d'apròp. Poiries trapar bèth tèrme mès deth parlar de Canejan e dider eth sòn sinonim?

près	apròp	viòm	veiguem	manhagueries	amorasses
beròia	polda	dab	damb	Jamès pus	jamès
agüeitar	aguardar	abracar	talhar	Dianho! (expression d'admiracion)	Diable!
au (pronòm)	li	arrèishe	Aspre, duro, desagradu	Se'n predèc	S'enamorcèc
maishant	dolent	lonh	luenh		

- Sandaran emplegue era paraula “florete” entà referir-se ara gojata estimada. Com se ditz aquesta figura retorica?
Metafòra

*“Me vòs tornar eth punet flòr tan polida?”
Daureish aquera boca polideta*

*“Senon qu'en tot hèr pèisher en un marrèc
Ua floreta veigues e se'n predèc”
Eth nòste pastor, Er etèrn poèma*

*“E flors de tot estil,
Totes hermoses
Mès, ua de trígada
Aquíu en miei
D'ua beutat e sentor
Tant exquisida
Non sentuda jamès
Ena florida
Des jardins terrenaus
Pogudí veír...”*

Esposa mia

- **Ua es manères de dar musicalitat as poèmes ei a trauès dera rima. Era Aubada qu'ei un poèma que parle d'ua dança. Poiries identificar es rimes?**

Era composicion ei de 7 estròfes de 4 versis cada ua. Era rima ei disparièra ena prumèra e ena tresaua estròfa ja que an bèth vers blanc (que non rime), e enes autes se seguís er esquèma: AABB, o ben ABAB (rima encadeada).

Era aubada

*D'entre es gojates seigudes
Ua plan de trígada que n'í aurà
Be'n serie de dichosa*

S'era s'ac podie endonviar!

*Rodatz hòrt gojats ardidí,
Rodatz hòrt ben dívertídí
Que vos vòlen agradar
Es que'n son tà maridar.*

*Viva eth gòi e era alegria!
(A)ne-mo'n toti tà anar-mos devertír,
Qu'es gojates mos demoren
Es vielh's lèu tanben que vòlen vír...*

*S'era dança ei ben dançada,
Non n'í a cap com era aubada:
Se la voletz veir dançar
Que vos cau apreparar*

Repeticion

*Deishatz-mos gojates polides
Que vengam entà rendir-vos er onor
Es penes qu'eth còr n'a sofrides
Non es pòden guarir sonque dab er amor.*

*Ja un des nòstí n'a trigada
Ua, tè, qu'ei rosseta com eth blat,
Que'n serà lèu maridada
Dab eth nòste mès valent gojat.*

*S'era dança ei ben dançada.
Non n'í a cap com era aubada
Se vos voletz maridar
Que la vos cau vir dançar.*

3- FOTOGRAFIES

1. Josèp Sandaran Bacaria
2. Família de Josèp Sandaran: Felipa, era sua hemna, e es sòns tres hilhs, Felipeta, Josèp e Juli, eth mès petit.
3. Felipeta eth dia dera comunión.
4. Vista actuau de Canejan en primavera.
5. Vista actuau de Canejan en estiu.
6. Vista actuau de Canejan ena tardor.
7. Vista actuau de Canejan en iuèrn.
8. Fòto antica de Canejan, començaments deth sègle XX, a on se pòden observar es losats de palha qu'auien es cases e tanben era vestimenta dera epòca.
9. Fòto antica de Canejan a on se ve era Plaça Vielha, probablements de començaments deth sègle XX. Se pòden observar as saumets carregant era lenha, es carrèrs sense asfaltar, abséncia de hilat electric e era vestimenta dera hemna damb eth mocador en cap.
10. Fòto antica, paroramica de Canejan que se pòt comparar damb es fòtos actuaus 4 e 6.
11. Fòto actuau de Barcelona. Podem observar gratacèus, carrèrs, circulacion...
12. Paroramica actuau de Barcelona des deth Parc Güell, ath hons podem observar era mar.
13. Fòtos antiques de Barcelona, finaus sègle XIX, començaments deth XX.
 - a. Parada entà véner lèit
 - b. Hemnes mudades
 - c. Tramvia electric (abans auien estat de shivaus e de vapor)

14. Fòto antica de Barcelona, ans 40, carrèr Trafalgar. A on podem observar es pientats e vestimenta dera epòca e tanben eth tramvia electric.
15. Fòto antica Barcelona. Castanhères dauant dera façada dera glèisa Betlem, Era Rambla, 1917
16. Pòrt de Barcelona, 1916, a on podem observar un vaishèth de vela.
17. “Apeadero en el paseo de Gracia” Trèn de vapor. Finaus sègle XIX, començaments deth XX.
18. Maishina de vapor trebalhant enes jardins de Montjuïc, ans 40-50.
19. Fòto antica de Barcelona, ans 20, a on podem observar tres mieis de transpòrt dera epòca; shivau, carruatge e prumèri automobils.
20. Tramvia electric, Plaça Molina, 1920
21. Valisa antica de husta de començaments de sègle XX
22. Quinquè
23. Plumièr de husta
24. Tintèr
25. Boetes

4- ARREPERVÈRIS E DITES DAMB ETH SÒN SIGNIFICAT

Hèr-se un sadoth d'ua causa.

Hartar-se, atipar-se.

Dus còps compdar e un pagar.

Vau mès hèr es causes dus viatges e ben que he'c malaments.

Quate ueus mau batuts no'n valen pas dus; a bàter e a arrebàter, valen mès dus que quate.

Vau mès hèr pòc e ben que molt e mau.

Picada de salimana, truc de campana.

Se te pique ua salimana te pòdes morir. (Aquesta ère ua credença en tempsi passadi. En realitat, es salimanes an un podon qu'irrite es mucoses enes umans)

Eth que non cuelh en estiu non ve era cara de Diu.

Cau arremassar en ostiu entà èster tranquil era rèsta der an.

Tà Sant Sernin era nhèu peth camin.

Tà Sant Andrèu "ací que sò" ça ditz era nhèu;

"se non i sò, ja i serè lèu".

Ath torn deth 30 de noveme, acostume a nheuar.

Arrir e plorar peth cu que se'n va.

Cambiam facilament d'estat d'anim: dempús d'auer plorat de seguida podem arrir.

(Entà consolar ara mainadèra quan plore.)

Era nhèu de hereuèr non demore cap en palhèr.

Era nhèu de hereuèr se delís viste.

Minjar-s'ac tot blos.

Minjar quauquarren sense pan.

Miei gèr, miei pòrc, miei palhèr, miei graèr.

A miei gèr cau auer encara era mietat des provisions entà poder acabar er iuèrn.

Tostemp que s'ac aparie ara sua man.

Hèr es causes entà que l'afavorisquen.

Eth blat massa enterrat

En tèrra es pòse estofat.

Cau semiar eth blat damb pòca tèrra ath damont.

Eth que s'està dejós deth sòn cubèrt se non guanhe, non pèrd.

Eth que non s'arrisque non guanhe ne pèrd.

A cada trinquet.

Tot soent.

Quina hussa!

Quina tossuderia!

Arrausat coma ua vop.

Astutàs.

Non te n'è deishat peu/garra.

Non deishar arren de bèra causa.

Piquet de panquèra,

Piquet d'escurçon,

Non i a cap mètge ne metjon,

Sonque qu'era pala e eth paleron.

Se te pique era panquèra o er escurçon te pòdes morir.

Hèr ara escubèrta.

Jogar ara amagadèra.

Eth que non ten eth pet en hogarar non au ten d'a on mès besonh ac a.

Qui non ten eth pet quan ei solet non ac pòt hèr quan ei acompanyat.

Eth qu'ac a en nèisher ac a en pèisher.

Sauvam tostemps es vertuts e defèctes damb qué neishem.

Tà Sant Miquèu eth vrespalh se'n puge tath cèu.

A finaus de seteme eth dia ei mès cuert e non se trebalhe tantes ores enes prats coma en ostiu, per aquerò ja non cau vrespalhar.

Er anhèth nescut antes de Nadau que còste mès que non vau.

S'es anhèths nèishen en iuèrn còsten mès de mantier perquè non pòden pèisher dehòra.

5- JÒC DES SINONIMS

CANEJAN	RÈSTA D'ARAN	CANEJAN	RÈSTA D'ARAN	CANEJAN	RÈSTA D'ARAN
Auderòt	Auderò	Cimbòt	Gaudrofa	Chai	Cerèr
Banèra	Cantre	Carraon	Carrau	Nud deth pè	Cauilhar
Bohòu	Cloc	Azurar	Dar-li blu ara ròba	Cànep	Canam
Eishòc	Esquiç	Choches	Truhes	Agulhar	Engulhar
Brisèr	Lòsa de hèr	Esclaus	Peades	Babòl	Pansauèth
Borrasseta	Culòt	Escobar	Brossar	Apensar	Hèr a engréishar
Arralh	Sarna	Amont e auath	Ensús e enjós		

6- BÈRES QÜESTIONS ENTÀ ENCETAR UN PROJÈCTE SUS ERA EPÒCA SANDARAN

BIOGRAFIA	Per qué era familha de Josèp Sandaran Bacaria migrèc entà Barcelona?
Tèma: Condiçions socioeconomiques dera Val d'Aran en aquera epòca.	

BIOGRAFIA	Sandaran auec tres hilhs e dus moriren fòrça joeni, de qué deuren morir?
Tèma: Era sanitat dera epòca; malauties comunes, vacunes, auanci medics, medicaments, atencion sanitària	

BIOGRAFIA FOTOS; 13, 14,16,17, 19, 20	Damb quini mejans de transpòrt deuren arribar era familha de Sandaran a Barcelona? Quin estèc eth trajècte?
Tèma: Es transpòrts dera epòca. Era comunicacion dera Val damb era rèsta de Catalonha	

BIOGRAFIA	Coma se comunicaue Sandaran, des de Barcelona, damb es sòns amics occitans e aranesi?
Tèma: Es mejans de comunicacion; Era carta, eth telefon, era ràdio	

QUINQUÈS FOTOS; 9,13, 14,16,17, 18, 19, 20, 22	Per qué utilizauen quinquès en aquera epòca?
---	---

Tèma: Era energia. Hònts d'energia entà cauhar-se, codinar, illuminar es cases e es carrèrs, hèr anar maishines e transpòrts...

MALETA, PLUMIÈR FOTOS; 21, 23	Per qué es maletes e plumièrs d'aquera epòca se harien de husta?
--	---

Tèma: Es principaus materiaus dera epòca. Obtencion de materiaus dera natura. Accès as productes fabricats e productes de proximitat.

FOTOS; 8, 9	Com t'imagines deuien èster es cases dera Val d'Aran en aquera epòca?
--------------------	--

Tèma: Bastida des cases, materiaus, distribucion espacis, distribucion familha, hònts d'energia, comoditats, relacion damb era agricultura e era ramaderia...

FOTOS; 8, 9	Veiguetz dieréncias ena forma de vestir-se e pientar-se damb era actualitat?
--------------------	---

Tèma: Era mòda. Es materiaus textils. Accès as productes fabricats e productes de proximitat.